

Szendrey Júlia (1828-1868)

Ponyva: kontra és pro

Vajda Kornél

Az olvasáskutatás – immáron legalább másfél évtizede – igazi húzóágazata lett a kulturális kutatásoknak. Igazi rangja, „méltósága” talán még nem köztudott (de bizonyosan azzá lesz rövidesen), ám tény, hogy sem a pedagógiáról, sem az általános vagy szakműveltségről, sem egy-egy ország, régió állapotáról, sem a világtrendekről, sem a mentális állapotokról, sem az életminőség legkülönbözőbb felméréseiről, sem a közeli vagy távolabbi jövőről, sem a digitális vagy virtuális világ kérdéseiről (a sort még hosszan folytathatnám) nem eshet szó olvasáskutatási eredmények bemutatása, elemzése, mérlegelése, bevonása nélkül. Ehhez képest szerinte a világon, és nemcsak a nyugati, fejlett világban, vagyis nálunk is, hanem a harmadik (ma már inkább másodiknak tekinthető), vagyis a fejlődő (finom eufemizmus) világban is nemcsak megjelent, de intenzíven művelt terrén. A szociológiai felméréseknek talán nincs is olyan metódusa, amelyet nem próbáltak volna ki az olvasás vizsgálata terén is, de e kutatások gazdagon élnek a pszichológia (általános és egyéni, fejlődés- és gyerekpszichológia, társadalompszichológia stb.) eszközkészletével is, problémái immáron megjelentek még a teológiában is, ami nagy szó, hiszen ez a diszciplína szinte mindig késlekedve fogadja be a más irányú kutatások eredményeit (a filozófia persze kivétel), ám ha oda is eljutott az olvasáskutatás hatása, sőt módszerei és eredményei is, mint Hans Küng, vagy John D. Caputo (a teológia legfrissebb világsztárja) munkáin szemlélhető, akkor...

Akkor bizonyosra vehetjük, hogy az olvasáskutatás valóban alapdiszciplína, valóban húzóágazat, amelynek kérdéseivel igen alaposan kell foglalkozni. A negatívumaival is. Miért? Vannak ilyenek? Bizony vannak. Csak néhányat említenénk. Se szeri, se száma a modern, mondhatni kortárs felméréseknek. A szociológiai metódusok itt élnek, működnek igazán. Hatalmas anyagi ráfordításokkal, reprezentatív vagy legalábbis annak mondott, állított mintavételeken, cáfolhatatlannak látszó (de csak látszó) szórás- és egyéb *kunststückökön* alapuló eredmények garmadáit születtek folyamatosan. De az eredmények – ki se tagadja – felettébb szórtak. Pontosan tudható, hogy – mondjuk – fővárosi gimnazisták mit és mennyit olvasnak. (Bár ez is kétséges, mint nem egy szaktanulmányból tudhatjuk.) És így tovább. A részletekből adódó eredmények pontosak, egzaktak, módszertanilag szinte tökéletesek. Ám az összkép (vajon van-e ilyen egyáltalán?) sehogy se áll össze. Nem is állhat, hiszen részletekből, külön-külön megcélzott csoportokból, vizsgálati mintavételekből állnak. A klasszikus pozitívizmus huszonegyedik századi eredményeit produkálják ezek a vizsgálatok, mert hisz nem is tehetnek mást. Hordják

a téglákat, ám a ház terve, eszméje, *entelechiája* – sehol. De van egy újabbban egyre divatosabb szintézisre törő fajtája is az olvasáskutatásnak. Az olvasás világtörténetének nevezhetnénk ezt a műfajt (némelyik könyv valóban ezt a címet is viseli). Ezek a könyvek (nyugaton nagy a „bővedjük”, de nálunk is féltucatnyi jelent már meg), pontosan tudni vélik, hogy mit és mennyit olvasott – mondjuk – egy Arisztotelész vagy egy athéni poliszlakos, mit olvasott egy bencés szerzetes és mit egy olyan uralkodó, mint például Szent Lajos király. Mennyire nem olvasott, vagy milyen keveset Descartes és mennyit – mondjuk – Montaigne. Az ilyenféle könyvek – nincs kivétel – mind-mind intuíción, kevés számú adaton (azok megbízhatósága is kétes), elképzeléseken (stb.) alapulnak. *Les extremes se touchent*, az ellentétek találkoznak. Ezúttal nem. Nagyon nem. De hát akkor hogyan?

E kisded cikk szerzője persze nem tudja. De látni véli a nehézségeket, a rövidesen aligha feloldható antinómiákat. Tudja azt is, persze Szűcs Jenőtől, hogy a történész mást sem tesz, mint kérdőíveket tart a források elé. A kérdőívek is megvannak, a források is, csak a kettő egymásra helyezése, és az eredmények levonása hiányzik. De hátha vannak közbülső, nem a nagy eredményt, a végső megoldást hozó, de biztos eredményeket ígérő vállalkozások. Úgy tűnik, vannak ilyenek. Ezek egyikéről, ezek egyikének kapcsán szólnék a továbbiakban.

Mindenki tudja, hogy – ezúttal csak a hazai állapotokról szólnék – igen magas azoknak a műveknek a száma, amelyek nagy emberek, írók, költők (e nemben ők szeretnek leginkább nyilatkozni, vallani), filozófusok, tudósok, közéleti személyiségek, politikusok, színészek, képzőművészek, papok, egyáltalán nevesebb értelmiségiek (stb.) olvasási élményeit, olvasási szokásait, kivált gyermekkori, mintegy induló olvasási gyakorlatait gyűjtik csokorba. E műveknek nemcsak a száma jelentős, de merítései sem lekicsinyelhetők. A legismertebb két könyv Kőhalmi Béla két remeke, a *Könyvek könyve* és az *Új könyvek könyve*, de – mint említettük – az efféle művek száma igen jelentős. Átfogó vizsgálatukra eddig nem történt – tudunkkal – kísérlet. Illetve most történt. Sőt! Jáki László nemcsak ezeket a műveket vette górcső alá, hanem azok hozadékát hatalmasan meg is növelte.⁷⁶ Kigyűjtötte az összes ilyen kiadvány tényanyagát, majd rátért az önéletrajzokra, azok legkülönbözőbb típusaira, ezek ugyanis – természetesen – az olvasással kapcsolatos adatokat is rögzítik. De átbúvárolta a legfontosabb interjúkat is, amelyek szintén gyakorta szólnak olvasmányélményekről, és persze forgatta és hasznosította a legkülönbözőbb életrajzi monográfiákat is. (Csak egy jellemző példa: Vörösmarty, Petőfi és Arany persze nyilatkoztak időnként olvasmányaikról, ám az igazán érdemes anyagot életrajzíróik gyűjtötték egybe, tetemesen megnövelve az egyébként elszórt utalásokat.) De Jáki Lászlónak még ez is kevés volt. Levélben fordult kortárs vezető értelmiségiekhez, vallomásra bírva őket. Hatalmas anyag gyűlt így egybe, olyan óriási „adatbázis”, amely minden további kutatáshoz alapul szolgálhat. Kell is, hogy szolgáljon, hiszen maga az adatanyag önmagában „néma”. Elsőrendű forrás, de hiányzik az elébe tartható kérdőív, vagy még inkább kérdőívek. Jáki László maga is megkísérelt ilyenféle kérdőíveket gyártani. Gócpontokat jelölt ki, szempontrendszereket vázolt, ám bármennyire tüsténkedett, a dolog természetéből adódóan csak az első lépéseket tehetette és tette is meg. Nemzedékek kutatómunkájára lesz szükség ahhoz, hogy ez az adatbázis kiadja minden titkát. Annál is inkább így van ez, mivel, ha emlékezünk még az előljáróban elmondottakra, egy ilyen kutatás az arisztotelészi „közepet” célozhatná meg. Átmenet, de micsoda átmenet lehet, lehetne a friss felmérések és az olvasás „világtörténeti” között, mindkettő előnyeit egyesítve, mindegyik egyoldalúságát kiegyensúlyozva. E sorok szerzője nagyon reméli, hogy a Jáki-féle adatbázis mihamar kutatókra talál. Ő maga azonban – kompetencia hiányában – nemigen vállalkozhat ilyen feladatra. Egy valamit azért mégis megkísérel, remélve, hogy gyengécske munkáját *lege artis* kutatások feledtetik majd nemsokára.

A választott téma, e sorok szerzőjének témája a *ponyva*. Hogy mi a ponyva, mindannyian tudjuk. Jóllehet sem a világirodalmi lexikon, sem az új magyar nagylexikon nem tartalmaz ilyen címszót. A ponyva eredetileg valóban kötődött a ponyvához. A ponyván kiterített, vásárokon, piacokon, a szabadtéren árult, értelemszerűen olcsó, igénytelen, bővli kategóriájú műveket jelentette. De persze a szó hamarosan tágabb, mindmáig érvényes, bár meglehetősen bizonytalan jelentésű kategóriává vált. Ponyva természetesen minden bármiféle magasabb igénynek nemcsak nem megfelelő, de azokkal szembemenő, azok ellentétét megvalósító nyomtatott kiadvány. A füzetes bűnügyi történetektől a klasszikus (?), például azt részletezően bemutató füzetes regény, amelyben az tárgyalatik, hogy a zsvány vagy betyár miként nyúzza meg elevenen a pusztai csaplárost, szóval ezektől a horroroktól a legmaibb maiakig. Tudjuk, Mikszáth Kálmán nemcsak sok ilyesfélét olvasott (ifjúkorában fölötté műveletlen volt), de ilyesfélétet, ha az említetteknel persze sokkal jámborabbakat, maga is írt. De nagy (?) nevek műveit is joggal sorolhatjuk, sokak nyomában és példájára a ponyva kategóriájába. Karl May vagy az idősebbik Dumas ékes példái lehetnek ennek a típusú ponyvának, de idetartozónak kell tekintenünk nem egy régebbi vagy mai úgynevezett bestseller szerzőt is, Paul de Kocktól (Marx kedves írója volt) a mai listavezetőig (hadd ne soroljam neveiket!). Említettük Mikszáth nevét. De hát említhetnénk Gárdonyiét is, aki nemcsak Göre Gábor történeteivel „gazdagította” a ponyvairodalmat, de írt még annál is alábbi dolgokat szép számmal (például az *Egy háremorvos visszaemlékezéseit* stb.). Mi most mindenesetre a szó lehető legtágabb értelmében vesszük a ponyvát, és ezzel a halmazzal kapcsolatban vetünk fel néhány kérdést.

Az szinte bizonyosnak látszik, mondják, tanítják, írják, dokumentálják sokan, hogy a ponyvától nem vezet út az igazi

⁷⁶ Jáki László kapcsolódó gyűjtéséből kaphatunk ízelítőt e számunkban *A család és a családi környezet szerepe az olvasás megszeretésében* címmel

irodalomhoz, az igazi irodalomig. Egy röpke analógia. A talán legnagyobb magyar művészetfilozófust arról faggatták néhányan, hogy mit szól ahhoz, hogy rövidesen géppel, számítógéppel írnak majd remekműű verseket. Hisz slágerszövegek már készülnek komputeren (az eset a hatvanas évek második felében történt). Az agg filozófus diadalittasan mordult fel: hát épp ez a legfőbb bizonyítéka annak, hogy igazi vers nem készülhet számítógépen. Hisz a sláger és a nagy vers két egészen különböző világ. Ha az egyiket tudja a gép, a másikat egészen biztosan nem tudhatja. De persze nem ennek az állításnak az igazolásáról vagy cáfolatáról van szó. Hanem arról, hogy olyan nagy irodalmárok, mint például Németh László, aki persze lányait végtelenül szerető, és őket a lehető legigényesebb módon nevelni kívánó apa is volt, gyermekei kezébe csak első osztályú (ponyva kizárva!) irodalmi műveket adott. A klasszikus magyar és világirodalom remekeit. Sokan követték őt ebben a gyakorlatban. A múlt század egyik legnagyobb irodalomtörténésze (neki is csak lányai voltak) szintén kizárta utódait a ponyva élvezetéből, mondván, onnan nincs út tovább, az zsákutca. Schopenhauer azzal (is) támadta Hegel esztétikáját, hogy nem lehet jó az az esztétika, amelynek szerzője a ponyvát szereti (Hegel legkedvesebb olvasmányja köztudomásúlag egy bizonyos Johann Timotheus *Hermes Szófia utazása Memelből Szászországba* című sokkötetes ponyvája, levélregénye volt, míg Schopenhauer Homéroszért lelkesült). De a ponyva elleni érveknek nem a fent említettek a legfontosabbjai. Elsősorban és legkeményebben azok támadnak a ponyvára, akik úgy vélik – és nyilván, sőt igazolhatóan joggal –, hogy egyrészt mérhetetlenül ostoba, vagy legalábbis abszolút nivótlan, és nem vagy nemcsak irodalmi értékek vonatkozásában. Hanem, és ez az érvek egyik legfőbbje, hogy erkölcstelen is. Nem a szó köznapi, mintegy filiszteri értelmében, hanem akként, hogy benne a döntések, az elhatározások, a viselkedések (stb.) az átlagos, bármily szerényen, igénytelenül átlagos normákat is alulmúlják. Nem biztos – mondják –, hogy a ponyva *amorális*, de egészen biztosan *immorális*. Bizonyos szempontból, méghozzá alapvető szempontokból minden erkölcsi, esztétikai neveléssel szembenegy, annak hatásait nemcsak semlegesíti, de mintegy alá is mossa. Vannak, akik zenei analógiákkal is élnek a ponyva ellenében. Amiként – mondják – a magyar nótától, az úgynevezett cigányzenétől, esetleg az operettől nem vezet út a klasszikus zenéig, zenéhez (sőt ellenkezőleg), akként a ponyvától sem lehet eljutni följebb. Öngyilkos dolog ez mindenképp. De akadnak másféle érvek is. Az irodalom, a magas, a klasszikus irodalom is fogyasztható, sőt fogyasztandó alkalmazott irodalomként. A nagy művekből millió dolog tudható meg, tanulható el. A társadalmi berendezkedésektől a lélektan kérdéseig, a történelmi korszakok sajátosságaitól a nagy metafizikai kérdésekig, a szerelem miben- és milyenlététől a szexualitás formációiig, az embert (és minden korok embereit) jellemző szokásoktól az illemszabályokig, az erkölcs koronként változó (és hogyan, mi módon, miként változó) leírásaitól a legkülönbözőbb dilemmák, konfliktusok, összeütközések megoldási módjaiig stb. Nos, ez az ismeretérték, ez a hatalmas, és semmi mással nem pótolható információrengeteg nemcsak hiányzik a ponyvából, hanem éppen az a baj, hogy hamis, álságos, kártékony, félrevezető (stb.) információkkal szolgál, minden használható érték híján van, sőt, aki a belőle leszűrt tudásanyagot kívánja felhasználni, az bizony pórul jár. Ahogy mondani szokásos, még annak az ellenkezője sem igaz, mint ami a ponyvában olvasható.

Csak utoljára, és mintegy szószaporításból, mert egyébként más értelme nincsen, írnám le azt, hogy a társadalmi-társasági életben a ponyvával nem lehet „villogni”. Aki ilyesmit tart a kezében és olvas, mondjuk buszon vagy villamoson, az – sokszor tapasztaltam – általában szégyenlősen eltakarja a mű címlapját. Olvassa, biztonnal élvezi is, de restelli. Ellentétben azokkal, akik valami nagy művet tartanak a kezükben. Lehet, alig is értik, lehet csak muszájból vagy sznobizmusból olvassák, de a címlap ilyen esetekben szinte kivétel nélkül jól látható az utazótársak számára. Jellemző esetként megemlítem, hogy a pornográf kiadványok (a ponyva egyik válfaja) általában csak eltakarva olvashatók nyilvános helyeken. Én azonban láttam egy olyan olvasót, aki bátran emelte címlappal az utazótársak felé azt a művet, amely ugyan a legőcskébb pornóművek egyike volt, de kiadója úgy adta közre, mintha az Puskin (igen, Puskin) műve, naplója lenne. Ja, ha Puskin, akkor büszkén olvashatjuk.

E sorok szerzője korántsem ért végére a ponyva ellen felhozható, és számos alkalommal, sokszor a legnagyobb szerzők által jegyzett módon felhozott érveknek. Ki-ki bőségesen megsokszorozhatja azokat, de talán elegendő lehet ennyi is. Lássuk, mit szól mindehhez Jáki László hatalmas adatbázisa. Vajon megerősíti az eddig elmondottakat hatalmas empirikus anyagával, vagy épp cáfolja őket. Biztonnal az utóbbit teszi. Lássuk hát a kontra érvek, álláspontok után a pro érveket, álláspontokat, nyilatkozatokat is.

Persze mint minden összeállításnak, Jákiénak is megvannak a határai, gyengeségei. A mi témánk szempontjából a leginkább szembeszökő persze az, hogy akik Jákinál vallomásaikkal, interjúban, önéletrajzban, a róluk szóló szakirodalomban netán a ponyva olvasásáról számolnak be, kivétel nélkül nagy vagy legalábbis jelentős személyiségek. Akik nem jutottak túl a ponyván, hanem leragadtak nála, *per definitionem* nem szerepelhetnek, és nem is szerepelnek Jáki anyagában. Hisz a névtelenek olvasási szokásairól készülhetnek ugyan felmérések (és készülnek is), ám ilyen jellegű adatbázisokban nincs, nem lehet helyük. De a pro érvek sokasága ebből az összeállításból is bőségesen kiszűrhető. Mit kiszűrhető. Ordít belőlük. Elsősorban azok részéről, akik nagyon alacsonyról, a mezítlábas parasztok, béresek, cselédek soraiból indultak. Sokan vannak az anyagban szereplők közt ilyenek. Írók, művészek, tudósok. Ők természetesen a ponyva vidékéről indultak. Családjukban, ha akadt is néhány könyv (legtöbbjük esetében még csak nem is akadt), az is mind ponyva volt (netán a *Biblia* kivételével). Amit pedig szomszédától, kenyeres pajtástól, katonatárstól kaptak, kaphattak, az is mind a ponyva volt. Ezek a későbbi nagy emberek, kiváló írók, tudósok, művészek szinte mind a ponyva vidékéről

indultak, és lám! Úgy tűnik, sőt bizonyossággá válik Jáki adatait lapozgatva, hogy igenis van, lehet út ponyvától el és föl. De ezek a beszámolók nemcsak arról tanúskodnak, hogy nem két összemérhetetlen világ, két abszolút ellenségesen szembenálló terep a ponyváé és az igazi irodalomé, hanem sok másról is. Többek közt arról, hogy a ponyván (is) meg lehet tanulni olvasni. Sokak beszámolója tanúskodik arról, hogy aki a ponyván megtanult, mert csak azon tanulhatott meg olvasni, az azután mást is tudhat és tud is olvasni. Az olvasás tudományát (vagy művészetét) még az iskolában is csak azok sajátították el igazán, akik olvastak. Akik – más nem lévén – ponyvát olvastak. Lehet talán azt mondani (én nem mondanám), hogy ez egy kivételes helyzet, egy sajátos szituáció, amelyből nagyobb következtetéseket levonni botorság. Túl nagy azoknak a száma, akik a ponyván tanultak meg olvasni, és akik ponyvaolvasókból váltak aztán nemcsak igazi olvasókká, de nagy vagy jelentős írókká, tudósokká, művészekké is. Lehet persze azt mondani, hogy a kiemelkedő tehetségűek példája nem általánosítható. Bizonytalán igaz is, ez az ellenérve. És mégis kétség, még hozzá jogos kétség férkőzik az ember elméjébe. Hiszen ha a nagy talentumoknak van út, mint mondtuk a ponyvától el és föl, akkor tán az átlagos képességűek sincsenek mindenestől bezárva saját indulási feltételeikbe. De vannak egyéb érvek is a ponyva mellett.

Jáki László anyagában a nagy többséget azért mégse a legalulról indultak teszik ki. Vannak sokan, akiknek ugyan szüleik nem tartottak odahaza kicsiny vagy nagyobb házi könyvtárat, akiket nem nagyon nyaggattak, hogy olvasnának már minél többet, de azért – úgy nagyjából – mégiscsak viszonylag művelt, szerényen, de mégis könyves, az olvasást nem büntették, nem henyé naplopásnak, nem titkolandó valaminek tekintették. Ezek a gyerekek is ponyvával kezdték. Nem azért, mert máshoz nem juthattak hozzá, hanem azért, mert bánták is szüleik, hogy mit, jót vagy rosszat, ponyvát vagy mást olvasnak, nem foglalkoztak ilyesmivel, legfeljebb csak akkor és azért, ha túl rikítóan ponyva volt az, amit a kezükben láttak. Nos, ponyva mellett és után ezek a köztes helyzetűek is eljutottak azokra a magaslatokra, amelyek szükségesek ahhoz, hogy valaki bejuthasson egy ilyen jellegű adatbázisba. A fő pro érvet azonban abban látom, hogy az elitértelmisségű, hatalmas házi könyvtárral rendelkező és a gyerekeik olvasmányai iránt roppan felelősséget érző szülők csemetéi is kivétel nélkül olvastak, fogyasztottak ponyvát, nem is kis mennyiségben. Jáki László adattárából kiderül, hogy ezek a halmozottan előnyös helyzetű gyerekek is falták a detektívhistoriákat, a May Károlyokat, a Dumas-kat stb. És nemcsak gyerekkorukban, mintegy öntudatlanul és felelőtlenül. Olyan szuperolvasók, mint Babits Mihály, akinek világirodalmi olvasottsága kétségen felül áll, élete végéig nagy detektívregény olvasó volt. De fogyasztotta a ponyvát olyan elitolvasó is, mint Kosztolányi Dezső. Arról meg talán ne is beszéljünk, hogy az olyan ponyvaírók, mint az említett Mikszáth és Gárdonyi, a ponyvaírás kezdetei után a magyar irodalom klasszikusaivá váltak és méltán. Szóval...

Szóval vannak, lehetnek érvek a ponyva mellett is, tán nyomósabbak, mint az ellene szólók. Azért azt még megemlíteném, hogy mélységesen egyetérték azzal az irodalomteoretikussal, aki többször is elmondotta volt, hogy intenzív és egész embert kívánó tudományos és/vagy irodalmi tevékenység mellett és után pihenésül sem ajánlható irodalmi és tudományos csúcstermék olvasása. Akkor már csak a ponyva marad ilyen célokra. És tudjuk, hogy a legnagyobbak is, szinte kivétel nélkül olvasták, fogyasztották a ponyvát – késő vénségükig.

Szólnak érvek a ponyva mellett az alkalmazott irodalom szemszögéből is. Hankiss Elemér, és őt követve még többen utaltak arra, hogy a szappanoperák (tekinthetjük őket nyugodtan a ponyvaregények tévés válfajának is), sok esetben egészen használható, és mindenki számára érthető viselkedésmintákat nyújtanak, nyújthatnak, megtaníthatják azt is, hogy miként lehet érzelmekről, érzelmeinkről beszélni, azokat kifejezni stb.

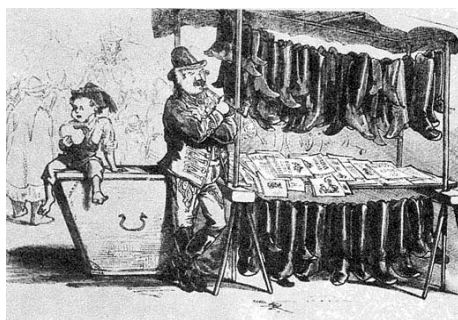
Lehet, talán, érvelni a ponyva mellett úgy is, hogy sok igen nagy író/költő a ponyvából merítette munkáinak nem egy elemét, nem egy motívumát. A legtöbbet hivatkozott ilyen alkotó idehaza kétségkívül Arany János, akiről tudjuk, hogy ifjúkorában igen sok ponyvát olvasott, és akinek olyanféle remekei, mint *Az elveszett alkotmány* vagy *A nagyidai cigányok* e nélkül a háttéranyag nélkül aligha születhettek volna meg.

Azt azonban aligha állíthatjuk, amit pedig minden idők egyik legnagyobb olvasóvá nevelője, Hegedüs Géza sokszor kifejtett és hangsúlyozott, hogy ponyva helyett szinte mindenkor ajánlhatunk annak tematikáját leképező, ám valóban értékes, sőt világirodalmi rangú munkákat. Akinek krimi kell, kapja kézhez Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés*ét, aki házasságtörés iránt érdeklődik, vegye le a polcra (mármint a könyvtár polcáról) az *Anna Kareninát*, akinek kalandos történet kell, annak adjunk Jókait, akinek szerelmes történet, annak a *Jane Eyre* javallható stb. Nos, ez bizonytalán nem megy, de persze nincs ellenjavallatunk sem. Marad – talán (?) talán bizonyosan – a kettősség. Az „igazi” és a ponyva kettőssége.

Végezetül – megint csak a ponyva mellett szólva – két dolgot említenénk (természetesen mindkettőre Jáki László adatbázisában leltünk). Sík Sándor, aki már kisgyerek korában is elsősorban versolvasó volt, úgy gondolta, hogy azok a legnagyobb költők, akik Endrődi annak idején klasszikusnak számító antológiájában (*A magyar költészet kincsháza*) a leghosszabb kötetvégi jegyzeteket kapták. Megvásárolta, beszerezte és főként éjjel-nappal bújtta hát Czuczor, Garay és a még sokkal kisebb alkotók költeményeit (tulajdonképpen a verses ponyvát), és tette ezt mindaddig, amíg rá nem lelt Vörösmartyra és Arany Jánosra. Érezte az addigiak és e két óriás közt a hatalmas különbséget. Épp a ponyva és annak ellentéte vezette rá arra, mi is az igazi irodalom, micsoda a nagy költészet. És valami igen hasonlót mond Halász Gábor is: „Gyermekkorom óta állandó kísérem a könyvek. Mértéktelenül olvastam és rendszertelenül, jót, rosszat vegyesen, ami, azt hiszem az egyetlen módja az ízlés nevelésének.” Lehet, hogy a nagy kritikusnak, a holtbiztos ítéletű irodalmárnak igaza van.

Épp csak szemelgettünk, egyetlen szempontból, egyetlen téma kapcsán, ürügyén Jáki László hatalmas munkájából. Kisdéd

írásunk, ha másra nem, arra talán jó lehet, hogy másokat, e sorok szerzőjénél sokkal érdemesebbeket, profi olvasáskutatókat ennek az anyagnak szakszerű továbbelemzésére, a belőle való igazi merítésekre serkentsen.

Csizmák között a könyv a vásárban, ponyván –
korabeli karikatúra a Magyar Elektronikus Könyvtárból